

vánja, hogy én a drágaság kérdéséről nyilatkozzam és azt hiszem, hogy a kívánság nagyon helyénvaló volt, mert rettenetesebb rémet, mint amely most csontkezeivel az egész magyar középosztályt marcangolja, — mint a drágaság — elképzelni nem tudok. Ez nem egy olyan rém, amelylyel egy napon találkozunk, hanem egy olyan rém, amely benne van a szakácsné kosarában, amikor a piacra, benne van a tisztviselő számadásában, benne a családapa aggályoskodásában, benne van egy szóval abban a táplálkozásban, amely a mi jövőendő generációnknak a gyöngítését elősegíti, egyszóval benne van mindenben, úgy hogy ezt ledisputálni, leankétezni, egyoldalú érdekeit kidomborítani senkinek sem fog sikerülni.

Ez olyan hatalom, amely mindig kihatással lesz a nemzetre. Ha szabad elmondanom, gyermekkorában mindenki látta mindazokat a bűvészek-mutatványokat, ahol a vetítő bűvészek az volt az egyik mestersége, hogy több szereplő egyént a színpadra kiállított és egyszerre mindent csontvázvá változtatott. Egyszerű dolog volt, egy laterna magicával egy ilyen csontváz képeit vetíteni. Ilyen csontváz képét vetíti Magyarország minden fogyasztó és minden fix fizetésből élő polgárára a drágaság. Nem mondom azt, hogy mi nyugodjunk bele ebbe a helyzetbe, hogy várjuk meg, míg a fejlődés magától kialakul, mert ezt mindennek lehet nevezni, csak politikának nem. Ennélfogva keresnünk kell a módokat arra, hogy legalább megismerjük azt a problémát. Azt mondom, hogy nincs fontosabb, amivel foglalkozunk és azt kell mondanom, hogy nem érdemlik meg a lebecsmérlést azok az emberek, akik szövetkeznek és magukban azt mondják, hogy addig fogunk keresni, míg találunk valamit.

Most már a drágaság tekintetében a mi álláspontunk — a gyáriparosok és az OMGE és a gazdaszövetség között először is — gyökeresen eltért abban, hogy mi azt állítjuk, hogy a drágaság egy részén segíteni nem lehet. Tehát tisztelettel azt mondom, hogy ne azon veszekedjünk, amin segíteni nem lehet, hanem ismerjük azt meg, amin segíteni lehet és erre a segíteni lehetésre fókuszáljunk neki egész erőnkkel. Ezzel szemben az OMGE-nek majdnem az egész okoskodása azokra a tényezőkre irányul, melyeken

sem Magyarországon, sem sehol a világon segíteni nem lehet. Ezek a következők:

(A pénz-bajok.)

Először is: a drágaságnak egyik nagy oka kétségtelenül a pénz értékének rohamos csökkenése. Ezen nem lehet csodálkozni. Minden falusi szatócs tudja azt, amit sokan nem tudnak, hogyha valamiből nagyon sok áru van, akkor az kevesebbet fog érni, mint amiből kevés van. A bur háború óta, amióta Anglia oly rettenetesen belemerült az aranybányászatra, az aranytermelés, amely azelőtt 800 millió márká aranyat adott, most 2200—2300 millió márkát ad a világnak. Lehetetlenség, hogy ennek hatása valahol ne mutatkozzék, annál inkább, mert az összes északsarki utazóknak a kutatása azt mutatja, hogy az északi nagy glecserek alatt igen nagy aranybányák vannak és ma már Anglia is hozzákezd a kiaknázáshoz, tehát az arany termelés nemcsak hogy nem fogy, hanem folyton növekedni fog és miután az, amivel az értéket mérjük, annak a termelése folyton növekedik, annak az értéke csökken, a többi áruknak az értéke pedig szabályosan növekedik. Ha szabad egy jellemző hasonlatot használnom, ha valaki tutajon áll és a tutaj süllyed, akkor azt hiszi, hogy a part mindig emelkedik és ezek a partok mindig magasabbak és magasabbak lesznek. Így vagyunk az arannyal is. Hogyha az arany értéke fogy, az áruk ára folyton magasabb és magasabb lesz. Ezen segíteni nem tudunk. T. agrár barátaim, ez ellen egy segítséget mondanak: Az arany- valutáról át kell térni az ezüst valutára.

Hát az a baj most, hogy arany nagyon sok van és kevés az értéke, ezüst azonban több van, mint arany, ennélfogva az ezüst értéke rohamosabban csökkent, mint az aranyé. Méltóztatnak tudni, hogy ma az ezüst nem éri meg a felét annak, mint azt valaha vették, ennélfogva, ha ez így van, az ezüst- valuta tiszszerezni fogja a drágaságot, nem pedig csökkenteni. Hogyan lehetséges erre egy politikát alapítani, — ezt józan észszel megérteni nem tudom, annál inkább, mert Magyarország a Napóleon-háború óta kinlódott az ezüstvalutával, nagynehezen odajutott, hogy a magyar törvényhozás bölcsességéből áttért az aranyvalutára, most a mi nagyszerű kincsünket eldobjuk és feleseljük az ugynevezett sápadt ezüsttel vagy megbukott fémmel, — ez, t. uraim, amely kormány erre vállalkozik, az méltán megérdemli,

hogy vád alá helyezzék. Ennélfogva kijelentem, t. uraim és nem hiszem, hogy ebben valaki más meggyőződésen volna, hogy minden olyan magyarázata a drágaságnak, amely a pénz értékét akarja megváltoztatni, ez épen olyan, mintha valaki kiáll a Tiszára és elkezdene korbácsokkal verni, hogy másfelé folyjon. Óvakodjék mindenki ettől a veszedelemtől, az ezüst visszahozatalától.

Ez az első, amelyről azt mondom, hogy állapodjunk meg, hogy a drágaság első oka a pénz, az arany értékének a csökkenése, ezen segíteni nem tudunk, — tehát e fölött ne is disputáljunk.

(Munkaadók és munkások.)

A másik dolog, t. uraim, amely a drágaság oka, a következő: Én csináltam magamnak egy tabellát és kimértem azt, hogy melyik áru értéke emelkedett jobban, vagy kevésbé és egy csodálatos eredményre jutottam, amely első pillanatra mindenkit megdöbbsent, aki végignézi a számítások eredményét. Ez a következő: Az utolsó évtizedben a legjobban emelkedik azon áruk értéke, amelyek legközelebből jönnek és legkevésbé azoké, amelyek legmesszebről jönnek. A tea, rizs és kávé értéke alig emelkedett, sőt csökken, ellenben legjobban emelkedik az építkezés, amin csodálkozni nem lehet, a fának, a szénnek és azon tárgyaknak az értéke, amelyeket nemcsak hogy közelről hoznak, de messziről nem is hozhatnak. Méltóztatnak tudni, hogy úgy a szénnek, mint a fának meg van egy bizonyos távolsága, amelyen túl a szállítás költsége az áru értékén felülemelkedik. Ennélfogva előállott egy csodálatos megfigyelésem, az, hogy jobban emelkedik azon áruk értéke, amelyek közelről szereztenek be, mint amelyek messziről hozatnak. Pedig a közgazdaság törvénye ennek ellenkezőjét tanítja. Hogy a közgazdasági törvénynek ezt a megfordulását mi okozta, az, hogy azokban az árukban, melyek közelről szereztenek be, az épület, a fában és szénben óriási nagy percent, 75—80 százalék a munkabér, ellenben a rizs, cukor és kávéban alig van valami munkabér, tehát legjobban drágultak azok az áruk, melyekben legtöbb a munkabér, ebből az következik, hogy a munkabérek emelkedése a másik oka a drágaságnak. A munkabérek emelkedése eszerint világos. A munkabérek emelkedését nagyjában és egészben megállítani nem szabad. Ezt mondom magam, mint a legekszpontáltabb és leggyűlöltebb

előtt való letörés . . . és még kötetekre való lélektani skála ragyog Lady Machbeth alakjából. Ideálisan párhuzam személyek, — aminthogy ez a dráma a helyzetekben, az egész megalkotásban is a *parallség tragédiája*. És Shakespeare legnagyobb alkotási idején: negyvenkét éves korában írta Machbethet. Azért annyira lélektani és drámai ez a színjáték. Ez a munka nem az elragadtatás s a sokoldalúság és óriási szépségálmózsás alkotása, hanem a tudás, a tapasztalás, leszűrődés brillírozása. Ez után a munka után csak *Coriolanus*, *Cymbeline*, *Téli rege* s a *Vihar* következett. Talán *Machbeth* megalkotása után szűrhettem le Shakespeare azt az elhatározását, hogy visszavonul. Mert az ez után alkotott munkák szelidebbek: az élettel, szerelemmel, minden indulattal szemben, sőt a halál iránt szintén békésebb hangok. És csakugyan: volt ereje *Shakespeare*-nek visszavonulni s a színjáték-alkotás számára meghalni, — aminthogy *Krisztusnak* is volt ereje keresztfán halni és *Diogénész* kutyának volt ereje, hogy a lélekzetét visszafojtva haljon meg.

* * *

Machbeth szegedi előadásának kritikáját így szűrhetjük le: *zenés mise Shakespeare temetésére*. Beismerjük, hogy *Ferenczi Frigyes* főrendező urnak jó ötlete volt zenével átszőni a felvonások között és egy-egy jelenetet. De ahogy átszőtték, az *Shakespeare*-

operarészlet paródiája lett. Például, amikor Machbeth (*Csiky László*) a király megölésére indul a vár udvaráról, akkor miért kellett zene? A tragédia nemcsak hangokban pusztíthat és hódíthat, hanem szívetűző csöndben is. — A jelenetek csoportosítása jó volt, csak a megvalósítás nem. Főlölegessé vált az első felvonás második — király-felvonulási — jelenete, ha már más, fontosabb jelenetet ugyis elhagytak. Naiv és kezdetleges volt a második felvonás beállítása diszletezéssel. Ugy tetszett, mintha Machbeth és Lady Machbeth az utcán töprengnének gyilkosságon. Teret és illúziós háttér pedig egy felvonásban se adtak; a csoportjelene- tek megdöbbsentően csoportosultak. Hibás és illúziórontó volt a harmadik felvonásban változást adni, amikor Banquot megölik. El is rontották úgy, hogy a gyilkosoknak se kellett volna kegyelmezni. A harmadik felvonás második jelenete — Machbeth leghatalmasabb színpadi epizódja — torzjelenetté torpílt beállításával, rendezésével, külső és belső szegénységével. És így tovább, — szóval sok ötlet akadt. De még több elrontott ötlet. — A világiási effektus pedig csodálatos. Minden másodpercben aránylag kétszer változott. Csak.

A játzó színészek közül legjobb munkát a sugó végzett. Ő — szinte kivételesen — nem szavalt, nem prózolt, de jó hangosan beszélt. A játzó művészek közül ellenben sokan akadtak, akik azt hiszik, hogy az a

tragédia, ha szavalnak, komor arcot vágnak. Igaz, ez is tragédia, — de a másik-félét kegyes engedelmséggel: jobban szeretnék.

Machbeth szerepét a kitünőnevű *Csiky László* adta. Méltán tartják *Shakespeare*-színésznek, jól emlékszünk különösen *Lear király* szerepére. Ma? A gyilkossági jelenetben megrázott, de aztán minden átmenet nélkül erőtlenné vált s az emésztő kinokat, az agyremek tragikus áldozatát nem éreztük. — *Tóvölgyi Margit* asszony Lady Machbeth szerepében igazán erős és markáns volt, de kevés érzés és indulat-skálával. Stílusosnak találtuk *Baróti* tömör és *Pogány* királvi szereplését. — Beismerjük, sok ambícióval játszott a legtöbb színész, — de ők is beismerhetnék, hogy az ambíció még nem művészet.

* * *

Még csak egyet. Ezt a Machbeth-fordítást *Szász Károly* végezte, a hatvanas években. S a fordítás nem is „iszony“, mint ő írja. Hanem iszonyu! A magyar nyelv minden irodalmatlanságát visszaadta. Általában magyarul tünet, hogy a legtöbb *Shakespeare*-fordításunk kétségbeesítő és mind máig nem akadnak olyan zsenik, akik meglássák, milyen kincset adhatnának *Shakespeare* új lefordításával.

Szalay János.